

De äldres sysselsättning och bostads-sociala förhållanden i en stads periferia, glesa bebyggelse.

Del I av en kombinerad bostads- och hälsoundersökning omfattande personer äldre än 59 år.

Av bitr. länsläkare Sven Hedén, Göteborg.

En inventering av bostäder och de boendes sociala omständigheter har pågått i kommunerna landet runt under 1964 enligt direktiv från Kungl. Socialstyrelsen. I en del kommuner är denna kartläggning ej avslutad utan pågår ännu. Den omfattar åldrarna 60 år och däröver samt förtidspensionärerna. Glesbygdsbefolkningen skall komma i första hand vid denna undersökning, som bl.a. syftar till omedelbara åtgärder, där sådana är påkallade samt till planering av förbättring och upprustning av pensionärers och åldringars bostäder på något längre sikt.

En hälsokontroll har i Alingsås anknutits till denna bostadsundersökning. Den har omfattat åldrarna 60 år och äldre i den glesa bebyggelsen, som omger staden. Då de iakttagelser, som därvid gjorts betr. hälso- och bostadsförhållandena, kan vara av intresse för en vidare krets än den lokala, skall här lämnas en översikt av dem.

Den bostadssociala undersökningen utfördes av en hälsovårdsinspektör och en socionom. Under sina hembesök varskodde de om att personer i åldern 60 år och däröver kunde få en kostnadsfri hälsoundersökning i hemmen. Hälsoundersökningen utfördes under november månad 1964, mestadels i hemmen, några dagar efter bostadsundersökningen. Genom tillmötesgående från härvarande dispensär har resultatet från en samtidigt på-

gående allmän skärmbildsundersökning fått komplettera hälsoundersökningen. Undersökningen har på detta sätt kommit att omfatta en bostads-social- och en hälsoundersökning. Resultatet av skärmbildsundersökningen har infogats i materialet, vilket varit föremål för bearbetning med hålkort.¹

Topografi och demografi

Arealen växlar mycket mellan olika städer i Svea- och Götaland med en befolkning mellan femton- och tjugotusen. Den största arealen har sålunda Tranås (196,66 km²), Arvika (158,10 km²) och Alingsås (136,08 km²) under det att sådana städer som Lidköping (16,96 km²) och Falun hittills fått nöja sig med betydligt mindre utrymme. Mellan dessa extrema fall finns många variationer.

Alingsås hör till de städer, vilka vid den senaste kommunsammanslagningen fick sina ytor flerdubb-lade. Tillskottet i folkmängd blev dock endast ett tusental personer. Den bygd, som då lades till staden, är kuperad, skog- och sjörik. Odlingar av medelstort format finns endast på ett par mindre slättområden.

Den bygd runt staden, som omfattas av undersökningen, är uppdelad i 6 valdistrikt. Dessa har tillsammans ett invånarantal av 2.413 personer, varav 1.245 män och 1.168 kvinnor. Detta motsvarar 940 kvinnor på 1.000 män. Här föreligger alltså ett underskott på kvinnor.

Av dessa 6 valdistrikt har 5 medtagits hela och av det sjätte endast den glesbebyggda delen, detta

¹ För råd och anvisningar samt disposition av hålkortsmaskin framföres ett hjärtligt tack till professor B. Lindegård och dr. H. Hjortzberg-Nordlund vid Socialmedicinska Institutionen i Göteborg.

för att undvika områden, som är på väg att övergå i mer stadsliknande bebyggelse och som har vatten och avlopp från stadens nät. Befolkningsunderlaget i den undersökta delen utgör 1.559 personer i alla åldrar, därav

60 år och däröver	320 personer	20,6%
65 år och däröver		13,5%
67 år och däröver	ungefär	11%

Åldersfördelningen växlar inom olika valdistrikt. Sålunda utgör 60-åringar och äldre ca 30% av befolkningen i ett distrikt och ca 20% i ett annat. Dessa är de extrema fallen. Åldersfördelning och civilstånd bland dessa 320 personer, 60 år och äldre, framgår av tabell 1.

Inom denna åldersgrupp är könsfördelningen 164 män och 156 kvinnor, vilket omräknat per 1.000 män ger 867 kvinnor. Som förut nämnts är könsfördelningen inom det undersökta området plus en del av ett valdistrikt 940 kvinnor på 1.000 män, räknat på alla åldrar. Enligt 1960 års folkräkning företer hela rikets glesbygd ett kvinnounderskott enligt förhållandet 952 kvinnor på 1.000 män. Kvinnounderskottet är alltså här större än medeltalet för rikets samlade glesbygd. Detta kontrasterar mot könsfördelningen inom hela staden (inkl. omgivningarna), som vid årsskiftet 1964 —65 var 9.043 män och 9.699 kvinnor = 18.742 invånare och där ett överskott på kvinnor rådde; 1.069 kvinnor på 1.000 män.

I demografiskt avseende har den undersökta

befolkningen vissa egenskaper, som är typiska för glesortsbefolkningen i vårt land.

Allmänt om bostäder och sociala förhållanden

”Om Västergötland sålunda erbjöd en dystrer bild så berodde det huvudsakligen på, att bostäder och förhållanden verkade dystra och efterblivna, men människorna verkade inte särskilt dystra, och västgötarna äro ett begåvat folk.”

Det har de svart på vitt på, ty Ludvig Nordström skrev så 1938. Mycket har förbättrats sedan denne författare kom med sin av indignation och moraliskt patos flammande reportagebok ”Lort-Sverige”. Mycket av lorten har sedan dess försvunnit från stugorna och deras närmaste omgivningar. De gamlas och förtidspensionärernas bostadsförhållanden rymmer dock fortfarande stoff till liknande socialreportage.

Ute på landet har befolkningssammansättningen i hög grad förändrats. Där går många ensamma jordbrukare omkring och lider av kvinnotorkan. Alla unga kvinnor (någon överdrift) har flyttat till staden och inga vill gifta sig med en jordbrukare och flytta ut på landet igen. Förr kunde gamlingen tillbringa sin ålders dar tillsammans med barn och barnbarn. Han fick härigenom tidsfördriv och

Tabell 1. Samtliga invånare födda 1904 och tidigare inom det undersökta området.

M ä n							K v i n n o r						
Födda	gift	og.	frsk.	änkl.	civil- stånd okänt	S:a	gift	og.	frsk.	änkl.	civil- stånd okänt	S:a	S:a män + kvinnor
04—00	40	9	—	1	1	51	33	13	1	9	2	58	109
99—95	36	6	—	5	1	48	20	7	—	6	2	35	83
94—90	17	3	—	3	1	24	15	5	—	11	—	31	55
89—85	9	5	—	6	—	20	8	3	1	5	—	17	37
84—80	5	3	1	3	—	12	1	1	—	6	1	9	21
79—75	3	—	—	3	1	7	—	—	—	3	1	4	11
74—70	—	—	—	2	—	2	—	—	—	2	—	2	4
Summa	110	26	1	23	4	164	77	29	2	42	6	156	320
	67%		30%		3%	100%	49%		47%		4%	100%	

umgänge, kontakt med yngre människor. Nu sitter han ensam eller tillsammans med hustru eller någon ungefär lika gammal bror eller syster, isolerad och utestängd från medelålderns och ungdomens värld. Denna isolering bryts för en del på söndagarna, då det blänker av stadsbilar kring de gamlas torp. Barn och barnbarn på besök. Men kanske kommer de bara till julen och på semestern. Detta är ett väsentligt drag i dagens åldringssituation. Stugorna och torpen blir ej underhållna, gamlingen ser ej det sakta fortskridande förfallet eller orkar kanske ej göra något åt det och moderniteter vågar han sig ej på, kanske av konservatism och inrotat vanetänkande. Kommunerna får sätta in stora upp- båd av hemsamariter för att möta behov av vård och tillsyn, som förr tillgodosågs av den yngre generationen.

Med utgångspunkt från dessa allmänna syn- punkter skall här i korthet beröras sammanboen- desituationen i Alingsåsbygden. Som synes av ta- bell 1 är 30% av männen ogifta, fränskilda eller änklingar. Motsvarande kategori utgör bland kvin- norna 47%. Att tillhöra denna civilståndskategori innebär ofta en mer isolerad tillvaro på landet än i staden och den tycks kvinnorna klara bättre. I förbigående må nämnas, att gifta bland männen uppgår till 67%, bland kvinnorna till 49%. Denna stora skillnad förklaras av att männen ju oftast är gifta med kvinnor av lägre ålder och att sålun- da en hel del kvinnor gifta med män i åldern något ovan 60, ligger under materialets åldersgräns.

Följande sammanställning avser de 265 kvin-

nor och män, som varit föremål för hälsounde- sökningen (se tabell 2.) i åldern 60 år och äldre och avser att belysa sammanboendesituationen i förhållande till de olika generationerna.

Sammanboendesituationen.

Tillsammans med samma generation t.ex. make, bror, syster, bor	50%
Tillsammans med samma generation + nästa generation, bor	18%
Ensamboende är ²	14%
Tillsammans med nästa generation, t.ex. son, dotter, bor	5%
I den kompletta familjen med 3 genera- tioner, som man fortfarande finner i ut- vecklingsländerna, bor	3%

Arbete och sysselsättning

Personer sysselsatta inom jordbruks-, trädgårds- och skogsarbetare, liksom fiskare, intar en särskilt gynnad ställning såsom innehavare av den lägsta standardiserade dödligheten i de aktiva åldrarna i skilda yrkesgrupper enligt Statistiska Centralbyråns beräkning 1961.

De uppgifter, som människor lämnar angående

²) Av ålderspensionärerna, 67 år och äldre, är i detta material ungefär 18% ensamboende. Till jämförelse kan nämnas, att i Berfenstams och Hedqvists material från Uppsala stad 41% av ålderspensionärerna är en- samboende.

Tabell 2. Antal personer deltagande i olika undersökningar efter födelseår och kön.

Födda	Bostadssocial undersökning			Hälsö- undersökning			Skärmbilds- undersökning		
	M	Kv	S:a	M	Kv	S:a	M	Kv	S:a
04—00	49	55	104	40	43	83	42	53	95
99—95	46	31	77	44	28	72	38	26	64
94—90	23	30	53	18	28	46	19	26	45
89—85	18	17	35	19	17	36	12	8	20
84—80	11	8	19	10	8	18	8	3	11
79—75	7	3	10	6	3	9	4	—	4
74—70	1	1	2	1	1	2	—	—	—
Summa	155	145	300	138	128	266	123	116	239

de egna prestationerna, arbetet, sysselsättningen, får man ibland ta med en nypa salt, såväl när det gäller de äldre som deras yngre medmänniskor. En del vill av blygsamhet förringa sina prestationer, en del aggraverar funktionshinder, klagar och gör sig sämre än de är, under det att andra överdriver sina insatser och kanske skryter litet med dem. Har man möjlighet att ta upp anamnesen i hemmiljön, se denna och träffa anhöriga och grannar, blir det lättare att få en mer verklighetstrogen uppfattning om hur vederbörande fungerar och vad han eller hon presterar, än om man enbart försöker bilda sig en uppfattning härom på sin mottagning. Man får så att säga det ekologiska

sambandet bättre belyst i hemmiljön. Med undantag av 20 personer har här redovisat material kunnat bedömas i sin naturliga omgivning. Ibland är dock gränserna så flytande, att en uppdelning ter sig svår t.ex. i heltids- och deltidsarbete. Sådana svårigheter finns även vid avgränsningen mellan yrkesarbete och mer hobbybetonad sysselsättning inom denna befolkningsgrupp och vid de här undersökta åldrarna, där agrara yrken är dominerande och jordbruken små och förenade med skogsbruk.

Trots dessa svårigheter och med reservation för ev. felbedömningar har *männens* yrken sammanställts i följande tabell.

Tabell 3.

Ålder	60—64 år			65 år och äldre		
	Heltid	Deltid	Hela antalet i åldersgr.	Heltid	Deltid	Hela antalet i åldersgr.
Agrara yrken	15	—	40	24	11	97
Andra yrken	18	1	—	16	6	—
Summa	33	1	40	40	17	97

34 av 40 arbetar inom denna åldersgrupp = 85%*
Förhållandet agrara/andra yrken = 15/18

57 av 97 arbetar inom denna åldersgrupp = 58%*
Förhållandet agrara/andra yrken = 35/22

* Då här och i det följande %-tal använts vid små tal är detta för lättare jämförelses skull.

Denna fördelning mellan agrara och andra yrken visar att det agrara arbetet dominerar i den äldre åldersgruppen, 65 år och äldre, under det att andra yrken överväger bland 60—64-åringarna.

En sammanställning av de i arbete kvarvarande i % av åldersgrupperna ur Alingsås-materialet återges här nedan. Inom parentes Berfenstams %-tal från Uppsala-undersökningen.

Tabell 4.

Åldersgrupp	Heltidsarbete i % av åldersgruppen	Deltidsarbete i % av åldersgruppen	Antal i åldersgruppen
60—64 år	60	16	44
70—74 år	39 (9)	15 (5)	18
75 år och äldre	20 (2 o mindre)	20 (4 o mindre)	35

Alingsåsmaterialet är litet i jämförelse med Uppsalamaterialet men kan dock tyda på, att den här småbrukarmiljön erbjuder möjlighet till ett längre kvarstannande i yrket än stadsmiljön.

Det är väl ganska naturligt, att så skall förhålla sig, ty jordbrukarmiljön rymmer i sig betydande aktivitetsfrämjande faktorer. Man så att säga bor i arbetet och det finns ingen bestämd ålder, då en jordbrukare skall lägga av, till skillnad mot förhållandet inom andra, särskilt då industriella, yrken. Jordbruket, kreaturen och skogen kräver dagliga insatser, skiftande alltefter årstiderna. Man går uppe i allt detta och slutar inte gärna arbeta, därför att man åldras. Detta är ett tungt vägande skäl — bland andra — för att man skall låta dessa gamla kvarbli i sin miljö så länge som möjligt och, då så behövs, sätta in stödjeåtgärder, som kan bidra här till.

Gränsen mellan egentligt yrkesarbete och annat arbete är än svårare att dra, när det gäller *kvinnorna*. Hemmets skötsel framstår kanske för de äldre och äldsta i högre grad som kvinnans naturliga sysselsättning än för de yngre.

I detta material har det befunnits lämpligt, att hänföra sådana, som enbart ägnar sig åt hemmets skötsel till en kategori, och sådana, som har något arbete förutom detta, till en annan. Denna andra kategori har uppdelats allt efter arten av arbete, som utförts vid sidan om hemmets skötsel. (Se tabell 5.)

Tabell 5.

Födda	Antal i åldersgr.	Enbart hemmets skötsel	Hemmets skötsel + annat arb.*	S:a arb.
04—00	43	20	20	40
99 och tidigare	85	48	29	77
	128	68	49	117

*) Annat arbete: städning borta 3, skötsel av sjuk eller åldring i hemmet 7, do. borta 0, skötsel av barn 4, ladugård 7, ladugård + utesysslor 16, industriellt arbete 0, serviceyrken 2, annat arbete 1, kombination av föregående 9.

Ingen av de 128 kvinnorna i åldern 60 år och över har industriellt arbete. Ingen deltar i åldringsvård utom hemmet men minst 7 inom hemmet, en del sådana döljer sig bland de kombinerade arbetsuppgifterna. 23 sysslar i ladugården och av dem har 16 även utesysslor.

Bland 60—64-åringarna har 20 av 43 = 47% annat arbete utom hemmets skötsel, av 65-åringar och äldre 29 av 85 = 31%.

Med reservation för bedömningssvårigheten är bland 60—64-åringarna 17 av 43 = 40% och bland 65-åringarna och äldre 19 av 85 heltidsarbetande = 22%.

Ägandeförhållande

De hushåll, som ingått i såväl hälso- som bostadsundersökningen uppgår till 175 och deras fördelning på självägda och förhyrda bostäder är följande:

Hushåll i egna bostäder	126 av 175 = 71%
Hushåll i hyrda bostäder	45 av 175 = 26%

Till den senare kategorin har även räknats ett par fall, som sitter på undantag³ hos anhöriga.

Av samtliga 320 personer i den aktuella åldern bor 126 i egna hus, 110 är medlemmar i ägarens hushåll, 7 bor i sterbhusfastighet, 62 är hyresgäster och i 15 fall är ägandeförhållandet okänt.

Tabell 6.

236 (126 m + 110 kv)	ägare eller medlemmar i ägarens hushåll	74%
7	bor i sterbhusfastighet	2%
62	är hyresgäster	19%
15	har annat el. okänt ägandeförhållande	4%

³) Enl. Svensk uppslagsbok: Undantag å hemman = föregående ägare av fastighet (ev. jämte make) som livsvarigt underhåll tillkommande andel i gårdens avkastning (viss mängd säd, potatis, kött, smör, mjölk, bränsle, ev. bostad eller hel kost) ofta även vissa arbetsåtaganden (höstplöjning av mindre åkerstycke, kyrkskjutsar, hederlig begravning).

Tabell 7.

Husens ålder, uppgiven eller uppskattad.		
Husets ålder mindre än 25 år	33	19%
Husets ålder mellan 25 och 50 år	34	19%
Husets ålder mellan 50 och 100 år	65	37%
Husets ålder mer än 100 år	43	25%
Summa	175	100%

Bostadsföhallanden

Dessa 175 hus bebos av sådana, som ingått i bostads- och hälsoundersökningarna. Den nyare bebyggelsen i detta bestånd är huvudsakligen koncentrerad till ett par platser i stadens utkant, där tätbebyggelse börjat växa fram.

För jämförelse kan nämnas, att bostadsräkningen 1960 funnit att husen i glesbygd till 40% är byggda före 1901. Enl. den tidsindelning, som tillämpats i Alingsåsundersökningen skulle 37% + 25% vara byggda före 1914, sålunda omkring 60%. Nu är dessa siffror ej särskilt exakta, ty primärmaterialet är ingalunda exakt. Enligt vad en, betr. bebyggelsen, initierad man uppgav, händer det att svaret på frågan om husens ålder blir beroende av vad uppgiften skall användas till. Gäller det skattetaxering, blir huset så gammalt som möjligt, gäller det att få banklån på det, blir det plötsligt av ganska färskt datum.

Tabell 8.

Uppskattat avstånd till närmaste granne räknat per hushåll.

	Hushållsföreståndaren född			
	04—00	99—85	84—	S:a
I samma hus, gård	5	27	10	42
Mindre än 25 m.	7	15	2	24
25—99 meter	15	30	2	47
100—199 meter	11	12	6	29
200—299 meter	8	5	1	14
300—499 meter	—	4	5	9
500 meter—1 km	2	2	1	5
1—2 km	1	2	—	3
mer än 2 km	—	2	—	2
Summa	49	99	27	175

Hushåll i samma hus eller på samma gård har större relativ andel inom de 2 äldsta åldersgrupperna. Frånsett dyl. hushåll ligger medianvärdet för avståndet inom 25—100 meter för födda 04—85. För de äldre, födda 84 och tidigare, ligger detta medianvärde inom avståndet 100—200 meter. Detta tyder på att denna sistnämnda grupp oftare bor mer isolerat.

Byggnadsmaterial

Byggnadsbeståndet utgöres till 97% av trähus och till 3% av tegelhus. På 4 av trähusen förekommer plattbeklädnad.

Telefoninnehav räknat per boende

Telefoninnehav räknat per boende

109, 60—64-åringar	85%
76 av 175, 67—79-åringar	45%
22 av 36, 80-åringar och äldre	61%

Personer, som saknar men önskar telefon

Bland ensamboende saknar 11 av 43 telefon. (5 av dessa uppgav sig önska telefon)	26%
Bland 227 sammanboende saknar 44 telefon. (11 av dessa uppgav sig önska telefon)	16%

Bland de sämst ställda kategorierna är ensamboende 80—84-åringar, där 5 av 9 saknar telefon.

Tabell 9.

Hushållens tillgång till telefon.

Hushållsförest. födda år	Har tel. i bost.	tel. i huset	Saknar tel.	S:a	Därav önskar tel.
04—00	43	2	2	49	2
99—85	78	7	14	99	2
84—	16	3	8	27	6
	137	12	26	175	10

Hushållens tillgång till telefon

8 hushåll av 27 saknar telefon bland födda 84 och tidigare (80-åringar och äldre). Av dessa önskar 6 hushåll telefon.

Hushållens elektrifiering

5 hushåll saknar elektrisk energi. Hushållsföreståndarens ålder ligger i 3 fall inom åldersgrupperna födda 99—85, 2 fall i åldersgruppen födda 84 och tidigare. I 4 fall önskas elektrifiering.

Bostadstyper

Fördelningen bland de boende på hus av olika typer bland de 300 personer, som varit föremål för bostadsundersökningen:

Tabell 10.

Antal personer boende i			
Enfamiljshus	228	76%	
Tvåfamiljshus	54	18%	
Mer än tvåfamiljshus	18	6%	
Summa	300	100%	

Tabell 11.

Fördelningen av boende inom de olika hustyperna på åldersgrupper:

Boende födda	Ålder	1-fam. hus	2- eller flerfam. hus	S:a
04—85	60—69 år	76%	24%	100%
84—70	80 år och äldre	67%	31%	100%

Hushållen

Fördelningen av hustyper inom dessa åldersgrupper efter hushållsföreståndarens ålder⁴ (de hushållsföreståndare, som deltagit i hälsoundersökningen) framgår av tabell 12.

Vi finner en viss relativ ökning av boende i 2-familjshus eller flerfamiljshus med stigande ålder. På grund av att materialet i de högsta åldrarna är litet, bör man ej dra för stora slutsatser härav.

Hus med och utan källare

Det börjar bli på modet att bygga källarlösa hus igen. Den hittills vunna erfarenheten visar, att man *kan* få svåra bakslag vid detta byggnadssätt i form av golvröta.

I det av undersökningen berörda bostadsbeståndet är det ej i något fall fråga om sådana moderna hus utan källare. Här betyder frånvaron av källare tvärtom, att huset är gammalt, har en låg stenfot, ibland med dåligt eller ej alls ventilerat utrymme under huset, eller att det ligger direkt på marken. Följden blir ibland kalla golv, fukt och röta.

I nedanstående tabell är husen med eller utan källare fördelade efter husens uppskattade eller uppgivna ålder.

⁴) Hushållsföreståndaren är här och i fortsättningen ej alltid identisk med den verkliga hushållsföreståndaren, då jag av halkortspraktiska skäl ibland infört substitut för den verkliga hushållsföreståndaren, för att få varje hushåll registrerat på korten.

Tabell 12.

Hushållsföreståndaren Född år Ålder		1-fam. hus	2-fam. hus	Mer än 2-fam. hus	S:a
04—00	60—64 år	42	6 12%	1	49
99—85	65—79 år	71	18 18%	10	99
84 och tidigare	80 år och äldre	19	6 22%	2	27
Summa		131 77%	30 17%	13 6%	174*

* För ett hushåll saknas anteckning.

Tabell 13.

Husets ålder	Källare under hela huset	Under del av huset	Helt källarlöst	S:a
Mindre än 25 år	31	2	—	33
25—49 år	26	4	3	33
50—100 år	15	10	40	65
mer än 100 år	7	6	31	44
Summa antal hus	79	22	74	175

Av sammanställningen ovan framgår dominansen av källarförsedda hus i det nyare beståndet och av källarlösa i det äldre. Antalet källarförsedda hus är något större än antalet källarlösa.

Av 300 personer bor 131 utan källare (43%), ungefär lika många, 134 personer (44%), med källare under hela huset, och återstående 35 (11%) har källare under del av huset. Källare under en del av huset betyder i en del fall, att man på senare tid grävt ut ett utrymme för centralvärmepanna.

Bostadens uppvärmning

Av 175 hushåll har 104 centralvärme. 3 uppvärms endast med vedspis, 2 med s.k. värmevind. Kombination vedspis + någon eller några av följande värmekällor, kakelugn, kamin, fotogenkamin, värmevind, vedkamin förekommer i 56 bostäder.

60% av bostäderna värms genom centralvärme, övriga 40% genom vedspis eller vedspis + kombination enligt ovan. Denna fördelning syns vara genomgående i de olika åldersgrupperna. Ibland kan man iaktta, att även primitiva hus utan rinnande vatten och avlopp eller andra bekvämligheter är försedda med centralvärme. Ej i något fall iaktogs uppvärmning med väggfasta elektriska element.

Tabell 14.

Frekvensen av olika bostäder med avseende på antalet rum beräknat på 175 bostäder.

Vanligast är 3 rum och kök	36%
Sedan följer 2 rum och kök	28%
4 rum och kök	14%
mer än 4 rum och kök	10%
1 rum och kök	8%
rum utan kök	4%
	100%

Denna fördelning företer likheter med 1960 års bostadsräknings fördelning hos hushåll med 3 boende i tätorter med 200—1.999 invånare och hos hushåll med 3 boende i glesbygd.

På grund av erfarenheterna vid besöken i hemmen, där verklig trångboddhet sällan kunde konstateras, har uträkning av antalet rum per person ej företagits.

Tabell 15.

Procentuell fördelning av antalet boende på bostäder med olika antal rum.

Följande bor i

4 rum och kök el. mer	21,1%	
3 rum och kök	40 %	
2 rum och kök	27,8%	S:a 88,9%
1 rum utan kök	6,9%	
och i rum och kök	4,3%	S:a 11,2%

alltså närmare 90% bor i bostäder om kök + 2 rum eller flera. Vid summering av boende i 1 rum utan kök och 1 rum och kök finner man, att dessa fördelar sig sålunda:

Tabell 16.

Födda	Boende	Antal i åldersgruppen	
04—95	14	181	ca 8%
94—85	9	88	ca 10%
84—75	11	31	ca 35%

Dessa små bostäder förekommer oftare vid högre ålder.

Bostadens kvalitet

1960 års bostadsräkning tillämpade en indelning av bostäderna i 7 olika kvalitetsgrupper (sid. 37 i SOU 1965:32). Denna gruppering återges i tabell 17.

Tabell 17.

Här använd gruppering	Huvudsaklig standard	Av 1960 års bostadsräkning använd indelning
modern	badrum	Grupp 1: Lägenhet med vatten och avlopp, wc och centralvärme, eget bad- eller duschrum, modern spis och kylskåp. Grupp 2: Lägenhet med vatten och avlopp, wc, centralvärme och eget bad- eller duschrum men utan modern spis och/eller kylskåp.
halvmodern	wc	Grupp 3: Lägenhet med vatten och avlopp, wc och centralvärme men utan eget bad- eller duschrum. Grupp 4: Lägenhet med vatten och avlopp och wc men utan centralvärme.
omodern	rinnande vatten, avlopp	Grupp 5: Lägenhet med vatten och avlopp och centralvärme men utan wc. Grupp 6: Lägenhet med vatten och avlopp men utan centralvärme och wc.
extremt omodern		Grupp 7: Lägenhet utan vatten och/eller avlopp.

I det följande har för enkelhetens skull sammanförts grupperna 1 och 2 till en grupp, modern, grupperna 3 och 4 till en, kallad halvmodern. Gemensamt för grupperna 1 och 2 är standarden eget badrum eller duschrum. Anmärkas bör, att grupperna 1 och 2 omfattar lägenheter med *eget* bad- eller duschrum. Bostäder, som har gemensamt badrum med andra hushåll har därvid ej medtagits i denna grupp utan förts till grupp 3 och 4. Dessa utgör cirka 1/4 av dem med eget badrum.

tyngdpunkten från modern till halvmodern och omodern.

1960 års bostadsräkning visar för alla åldersgrupper i hela rikets glesbygd vid sammanräkning av grupper på samma sätt som ovan gjorts en liknande fördelning nämligen:

Modern lägenh. (gr. 1+2)	Halvmodern lägenh. (gr. 3+4)	Omodern lägenh. (gr. 5+6)	Extremt omodern lägenh. (gr. 7)
31%	11%	33%	23%

För hela riket och för tätorter av olika storlek visade 1960 års bostadsräkning en betydligt gynnammare standard än för hela rikets glesbygd. Standarden i denna företer stora likheter med det material, som här redovisats.

Bostadskvalitet och sammanboendesituation

Om man summerar antal boende i moderna och halvmoderna bostäder å ena sidan och boende i omoderna och extremt omoderna å den andra sidan finner man, att tämligen exakt hälften faller inom vardera gruppen bland de ensamboende. Samma är förhållandet för dem, som bor tillsammans med någon ur samma generation och den som bor samman med samma generation samt nästa.

Tabell 18.

%-tal boende i bostäder av olika modernitet inom olika åldersgrupper i Alingsås-materialet.

Ålder	Modern lägenh. gr. 1+2	Halvmodern lägenh. gr. 3+4	Omodern lägenh. gr. 5+6	Extremt omod. (gr. 7)
60—64 år	37%	13%	27%	23%
65 år och däröver	25%	22%	31%	22%
samtliga åldrar = 60 år och äldre	29%	19%	29%	23%

Omodernt eller extremt omodernt bor ungefär hälften av såväl 60—64-åringar som 65-åringar och däröver. I åldern 65 år och äldre förskjutes

Tabell 19.

Boendestandard räknat efter hushåll och hushållsföreståndarens ålder.

Antal hushåll					S:a	Ungefärlig % inom åldersgr.				
Födda	Mod. (1+2)	Halv- mod. (3+4)	Omod. (5+6)	Extr. omod. (7)		Mod.	Halv- mod.	Omod.	Extr. omod.	S:a
04—00	22	11	8	8	49					
99—85	35	17	24	23	99	45	23	16	16	100
84—	3	10	7	7	27	30	21	25	24	100
Jämförbar fördelning från 1960 års bostadsräkning återfinnes hos kategorin förut gifta män 65 år och äldre enl. vidstående						24	22	28	24	100*

* Därav okänt 2%.

Sammanfattningsvis kan man säga, att bostadsstandarden för 60-åringar och äldre inom det undersökta området ligger i paritet med 1960 års bostadsräknings glesbygdsvärden. För de äldre, åldern 65 år och mer, ligger den i paritet med samma bostadsräknings värden för förut gifta män, d.v.s. änklings och fränskilda, i åldern 65 år och äldre.

Bostadens skick och underhåll

Vid bedömningen härav har följande indelning tillämpats: Gott, mindre gott och undermåligt skick och underhåll.

För de 266 personer, vilka varit föremål för såväl bostads- som hälsoundersökning, finner vi följande fördelning, beträffande bostadens skick och underhåll:

Bostadens skick och underhåll	Antal boende	%
Gott	198	75
Mindre gott	34	13
Undermåligt	30	12
Ej bedömda	4	—
Summa	266	160

Om man sammanräknar de boende i de lägenheter, som är mindre väl underhållna och under-

måliga och ser hur de fördelar sig på åldersgrupper finner man följande:

Tabell 20.

Ålder	Mindre väl underhållna + under- måliga	Antal i åldersgrupper
60—64 år	16	81 eller ca 1/6
65—69 år	16	72 eller ca 1/4
70—74 år	12	45 eller ca 1/4
75—79 år	10	35 eller ca 1/4—1/3
80—84 år	9	18 eller ca 1/2
85—90 år	3	9 eller ca 1/3
91—95 år	0	2 *
S:a	14	262

* Dessa båda inneboende hos anförvanter och helt omhändertagna.

Sämst ställd är här den lilla kategorin 80—84-åringar (18 st), där hälften bor i mindre väl och dåligt underhållna lägenheter. Denna grupp är även rekordtagare i andra avseenden.

Hur antalet personer, boende i som undermåliga betr. skick och underhåll betecknade bostäder, fördelar sig på åldersgrupperna, framgår av nedanstående tabell:

Tabell 21.

Ålder	Antal boende i undermålig bostad	Antal inom åldersgr.	Relation undermåli- ga/samtliga inom ål- dersgr.
60—64 år	7	81	1/12
65—69 år	10	72	1/7
70—74 år	6	46	1/8
75—79 år	3	35	1/12
80—84 år	4	18	1/4—1/5
85—89 år	0	9	—
90—94 år	0	2	—
Summa	30	263 (ej bedöm- da 3)	

Även här är 80—84-åringarna sämst ställda. I de allra högsta åldrarna 85—84 bortfaller de sämre bostäderna. Sannolikt betingas detta av ett urval på så sätt att ett kvarboende här endast kan ske under goda betingelser.

En liknande bedömning från Upplands landsbygd har jag återfunnit hos Berfenstam och Hedqvist. De har indelningen gott, godtagbart och undermåligt betr. bostadens skick och underhåll, under det att indelningen i detta material är gott, mindre gott och undermåligt. Om Berfenstams material omräknas i %-tal får man betr. 67-åringar och äldre

Bostadens skick (Berfenstam)	Gott	Godtagb.	Under- måligt
	46%	41%	13%
(Alingsås- materialet)	Gott skick o. under- håll	Mindre gott	Under- måligt
	72%	15%	13%

Som synes föreligger här en rörande överensstämmelse i %-talet boende i undermåliga bostäder från Upplands landsbygd och Alingsås omnejd.

Bostadens skick och underhåll räknat per hushåll

I gott skick och underhåll är 127 bostäder, 24 i mindre gott och 22 i undermåligt skick, 2 ej bedömda. Summa bostäder 175. För undermåliga bostäder ligger %-talet mellan 12 och 13 och är sålunda mycket likt %-talet boende i undermåliga bostäder.

Sammanfattningsvis: i bostäder bedömda som undermåliga betr. underhåll och skick bor 13%. I mindre väl underhållna och undermåliga bostäder bor 25%. Åldersgruppen född 80—84 är sämst ställd. 4 av 18 bor i undermåliga och hälften, 9 av 18, bor i undermåliga eller i dåligt skick varande bostäder.

Tabell 22.

Önskemål om sanitära bekvämligheter bland dem som varit föremål för bostadsundersökningen, räknat efter antal personer.

Ålder	Vat- ten	Av- lopp	Wc	Cv	Wc + cv	Wc + cv + bad	Wc-+ bad	Bad	Vet ej	Okänt	Antal perso- ner
60—64	3	9	16	1	15	1	7	4	2	2	104
	18	15	15	1	11	1	4	3	1	2	76
70—74	8	8	13	1	9	1	—	1	—	1	54
75—79	7	4	12	2	5	—	—	—	—	—	37
65—69	7	6	7	—	5	—	—	—	—	—	19
80—84	1	—	3	1	1	—	—	—	—	—	10
Summa personer med öns- kemål	44	42	66	6	46	3	11	8	3	5	300

Önskemål beträffande sanitära bekvämligheter.

Dessa önskemål finnas sammanställda i tabellerna 22 och 23. Av dessa framgår att de flesta önskemålen gäller vatten, avlopp och wc men att även wc och centralvärme tillsammans är populära önskeprogram.

Vatten och avlopp. Önskemål härom uttrycktes av 29 personer i åldersgruppen 60—47 år = 234 vilket utgör 12% av dessa. Denna åldersgrupp är till 22—23% i avsaknad av dessa elementära bekvämligheter. Åldersgruppen 75 år och äldre saknar samma goda i 23% och önskar sig det i 22%.

Wc saknas hos c:a 50% inom de olika åldersgrupperna. 42% önskar sig sådant.

Centralvärme saknas hos ungefär 40%, önskas av ytterligare 18%.

Badrum har omkring 30%. Ytterligare 7% motsvarande 22 personer önskar sådan bekvämlighet. Dessa önskemål är påfallande blygsamma även inom de yngre av här förekommande ålderskategorier och försvinner snabbt med stigande ålder.

Hushållens önskemål är sammanställda i tabell 23.

Vi finner här — fränsett önskemålen om installation av vatten och avlopp — att 83 av 175 hushållsföreståndare anser behov föreligga av mer kvalificerade sanitära faciliteter. Nästan hälften av hushållen skulle alltså vara i behov av sådan upprustning. Som exempel ur denna tabell kan näm-

nas att mer än en tredjedel av hushållsföreståndarna i åldersgruppen 65—79 år (34 av 99) önskar wc-installation och av dessa önskar samtidigt 14 centralvärme. Ungefär hälften av dessa hushåll är utan wc.

Vidare kan nämnas att hushåll där husföreståndaren är 60—64 år till 45% har badrum. Ytterligare 7 hushåll (= 14%) önskar sådana. I de 99 hushåll där hushållsföreståndaren är 65—79 år finnes 30 badrum, alltså 33%. Endast ytterligare 6 önskar sådant. Går vi till hushållsföreståndare 80—84 år gamla finner vi inga önskemål om badrum. Endast 3 hushåll av 27 eller 1/9 har sådana.

Ovanstående ger vid handen att de mest elementära bekvämligheterna, vatten och avlopp, i de högre åldrarna önskas nära nog 100-procentigt av dem, som nu ej har tillgång till dem. Däremot synes badrumsstandarden vara minst åtråvärd bland de många i samma åldrar, som ej haft tillfälle att vänja sig vid den.

Vidare framgår att åldersgruppen födda 80—84, vilken är sämst ställd i olika avseenden, är framträdande i sina önskemål, bortsett från att de ej åstundar badrummen. Av de 19 personer, som ingår i denna grupp önskar 7 tillgång till rinnande vatten, 12 önskar wc och 5 centralvärme.

Om man hänger sig åt den utopien att alla dessa framställda önskemål kunde tillgodoses, skulle bostadsstandarden för denna glesbebyggelse närma sig tätortsiffrorna i 1960 års bostadsräkning, vad

Tabell 23.
Hushållens önskemål om sanitära förbättringar.

Hush.för- rest. ålder	Rinn. vatten	Avlopp	Wc	Cv	Wc + cv	Wc + Cv + bad	Wc + bad	Bad	Vet ej	Önske- mål okända	Antal hushåll
60—64 år	6	2	9	1	5	1	2	4	1	2	49
65—79 år	21	19	25	2	14	1	3	2	1	1	99
80 år och äldre	7	5	8	1	5	—	—	—	—	—	27
Alla åld.	34	26	42	4	24	2	5	6	2	3	175
60 år och äldre						83					

%-talen boende i omoderna och extremt omoderna bostäder beträffar. Däremot skulle kvarstå en ogynnsam relation mellan %-talet boende i moderna och halvmoderna bostäder med betydande övervikt för de senare. Detta beroende på det ringa intresse för badrum som ovan redovisats.

Sammanfattning

En bedömning av önskvärdheten av bostadsförbättring på grundval av de boendes hälsotillstånd återfinns under rubriken "Behov av förbättrad bostadsmiljö" i del III av denna uppsats.

Bostadsundersökningen har visat en bostads-

standard inom området närmast motsvarande den i glesbygden i 1960 års bostadsräkning. Sämst ställd är åldersgruppen 80—84 år i olika avseenden.

Som genom andra undersökningar påvisats är bostädernas standard, underhåll och skick, försörjning med telefon allt sämre ju högre upp man kommer i åldersgrupperna. De boende är i många fall medvetna om bristerna, framför allt betr. sådana sanitära bekvämligheter som rinnande vatten och wc och önskar förbättring. Hos en del lägger en gammaldags motvilja mot skuldsättning, även om det så gäller räntefria statliga bostadsförbättringslån, en viss tygel på önskan.

ELITSTENOGRAFENS SKRIV- & BOKFÖRINGSBYRÅ AB

**RENSKRIVNING AV VETENSKAPLIGA
UPPSATSER, TABELLER, osv.**

ADRESSKRIVNING, DUPLICERING
ELEKTROSTENCILERING
FOTOKOPIERING
UTSKRIFT EFTER REX RECORDER OCH
BANDSPELARE

Tel. Skrivbyrån 21 67 01

Tel. Bokföringsbyrån 21 70 19